

УДК 821.111(73).09

І. В. Шишкіна

И. В. Шишкина

I. V. Shyshkina

*Дніпропетровський національний університет імені О. Гончара
Днепропетровский национальный университет имени О. Гончара
Oles Honchar Dnipropetrovsk National University*

**СТИЛІСТИЧНА ПРИРОДА ПОЕЗІЙ ДЖОНА ДОННА
СТИЛИСТИЧЕСКАЯ ПРИРОДА ПОЭЗИЙ ДЖОНА ДОННА
STYLISTIC CHARACTER OF JOHN DONNE'S POETRY**

Здійснено спробу дослідити лінгвостилістичні особливості поезії Джона Донна «До сонця, що сходить» та сонет Х. Кожен вірш поета – це конкретний епізод, змальований за допомогою різноманітних мовностилістичних засобів. Мова творів відповідає тогочасному рівню її розвитку. Фонетичний рівень поетичної мови творів Дж. Донна обумовлений алітераціями, асонансами, що надають віршам емоційного та експресивного забарвлення, сприяють збереженню певного ритму. Лексичний рівень поетичної мови характеризується використанням лексики, що належить розмовному стилю, з денотативним та конотативним значенням. Донн використовує здатність деяких слів мати переносне значення. У творах зустрічаються епітети, метафори. Синтаксичний рівень представлено анафорою – повторенням початкового елемента рядка, риторичним питанням, відокремленнями, інверсією. У цілому ж лексичний склад поетичних творів Дж. Донна максимально наближений до сучасного англійського лексикону. Знайомство з його творами дає уявлення про поезію «метафізичної школи», про її музикальність, метафоричність. Своєю творчістю поет сприяв розширенню можливостей англійської лірики, він прагнув поєднання поетичного слова з дійсністю. У центрі його творів – людські переживання, почуття, емоції. У вірші «До сонця, що сходить» – це сцена пристрасної зустрічі двох закоханих, перерваної врайнішньою зорею та сходом сонця. У Х сонеті – звернення поета до пихатої, гордовитої смерті з закликком не пишатися собою, оскільки «не гинуть вражені» нею, а лише заради тимчасового відпочинку йдуть за смертю.

Ключові слова: вірш, денотація, конотація, лексика, повтор, прийом, анафора, епітет, метафора, риторичне питання, стиль.

Предпринята попытка исследовать лингвостиллистические особенности поэзии Джона Донна «К восходящему солнцу» и сонет Х. Каждый стих поэта – это конкретный эпизод, изображенный с помощью различных лингвостиллистических приемов. Язык произведений соответствует тогдашнему уровню его развития. Фонетический уровень поэтического языка произведений Дж. Донна обусловлен аллитерациями, ассонансами, которые придают стихам эмоциональную и экспрессивную окраску, способствуют сохранению определенного ритма. Лексический уровень поэтического языка характеризуется использованием лексики, относящейся к разговорному стилю, с денотативным и коннотативным значением. Донн использует способность некоторых слов иметь переносное значение. В произведениях встречаются эпитеты, метафоры. Синтаксический уровень представлен анафорой – повторением начального элемента строки, риторическим вопросом, отделениями, инверсией. В целом же лексический состав поэтических произведений Дж. Донна максимально приближен к современному английскому лексикону. Знакомство с его произведениями дает представление о поэзии «метафизической школы», о ее музыкальности, метафорич-

ности. Своим творчеством поэт способствовал расширению возможностей английской лирики, он желал сочетания поэтического слова с действительностью. В центре его произведений – человеческие переживания, чувства, эмоции. В стихе «К солнцу, которое всходит», – это сцена страстной встречи двух влюбленных, прерванная утренней зарей и восходом солнца. В X сонете – обращение поэта к спесивой, надменной смерти с призывом не гордиться собой, поскольку «не погибают пораженные» ею, а лишь ради временного отдыха следуют за смертью.

Ключевые слова: стихотворение, денотация, коннотация, лексика, повтор, прием, анафора, эпитет, метафора, риторический вопрос, стиль.

The article presented is an attempt to consider the lingvo-stylistic features of John Donne's works «The Sun Rising» and Sonnet X. Every verse of the poet is a concrete episode represented by various linguo-stylistic devices. The language of his works corresponds to that time level of its development. Phonetic level of poetic language of J. Donne's works is based on alliteration, assonance that gives verses emotional and expressive color, helps to preserve a certain rhythm. Lexical level of poetic language is characterized by the use of vocabulary that belongs to conversational style, with both denotative and connotative meaning. Donne uses the ability of certain words to have a figurative meaning. There are epithets, metaphors in the works. Syntactic level is presented by anaphora – repetition of the initial element of the line, rhetorical question, separation, inversion. In general, the lexical composition of J. Donne's poetry is very close to the modern English lexicon. Familiarity with his works gives an idea of "metaphysical school" poetry, its musical, metaphorical tendency. By his works the poet contributed to the empowerment of English poetry, he sought a combination of poetic words with reality. In the center of his works – human feelings and emotions. In the poem "To the Rising Sun" – a scene of a passionate meeting of two lovers was interrupted by early morning dawn and sunrise. In X sonnet – an address of the poet to pompous, haughty death with an appeal not to be proud, because "do not die killed" by «her», but only follow death for a temporary rest.

Keywords: verse, connotation, vocabulary, repetition, reception, anaphora, epithet, metaphor, rhetorical question, style.

Дж. Донн – головна фігура загальноєвропейського літературного маньєризму – стилю європейського мистецтва XVI–XVII ст., якому притаманні гострі зображально-виражальні дисонанси, ускладненість композицій, деформація пропорцій тощо, породжені кризою Відродження, а також поширенням ідеї фатуму, пануванням ірраціональних стихій.

Майже кожен вірш Дж. Донна являє собою маленьку сценку з чітко наміченою ситуацією та визначеними характеристиками [3, с. 32]. У вірші «The Sun Rising» Донн обіграє традиційний у любовній ліриці прийом звертання закоханого до Аврори або до сонця (як до живої істоти) з проханням уповільнити свій рух.

Busy old fool, unruly sun,
Why dost thou thus
Through windows and through curtains call on us?

Must to thy motions lovers' seasons run? [8, p. 79].

Таємне любовне побачення, перерване вранішньою зорею, обурює головного героя. Закохані, на його думку, є найбагатшими людьми у світі, вони – центр всесвіту:

This bed thy center is, these walls thy sphere [8, p. 80].

Мову вірша «The Sun Rising» визначає саме форма монологу закоханої людини: це пристрасна промова, забарвлена емоційною лексикою, риторичними запитаннями, що створюють особливий, яскравий стиль твору.

Перш за все звертають на себе увагу деякі особливості орфографії вірша. Зрозуміло, що за часів Дж. Донна це були цілком закономірні написання, які відповідали орфографічним і орфоепічним нормам того часу. У вірші спостерігається пропуск кінцевого голосного: *th' = the*

Whether both th' Indias of spice and mine [8, p.80];

але пропуск початкового голосного із стягненням приголосних є продуктивним і в сучасній мові:

that is = that's

...that's done in warming us [8, p. 80].

Поет використовує також архаїчну з сучасної точки зору форму дієслівної парадигми 2 особи однини:

...and thou art everywhere [8, p. 80];

Be where thou left'st them or lie here... [8, p. 80];

Звертає на себе увагу також використання Донном займенникової парадигми 2 особи однини *thy – thou*:

And thou shalt hear [8, p. 80];

This bed thy center is, these walls thy sphere [8, p. 80].

Фонетичний рівень мови твору Дж. Донна – це звукові повтори і перш за все алітерація – «повторення однакових приголосних звуків або звукосполучень як стилістичний прийом» [6, с. 19]:

Love, all alike, no season knows, nor clime,

Nor hours, days, months, which are the rags of time [8, p. 80].

У вірша цікава рима, яка, як відомо, теж є різновидом звукових повторів. Строфа («сполучення рядків, об'єднаних загальним римуванням, що складають ритміко-синтаксичне ціле» [4, с. 387]) складається з десяти рядків із схемою римування ABBACDCDEE:

A Busy old fool, unruly sun,

B Why dost thou thus

B Through windows and through curtains call on us?

A Must to try motions lovers' seasons run?

C Saucy, pedantic wretch, go child

D Late schoolboys and sour prentices;

C Go tell court-huntsmen that the king will ride;

D Call country ants to harvest offices.

E Love, all alike, no season knows, nor clime,

E Nor hours, days, months, wich are the rags of time [8, p. 80].

Лексичний рівень поетичної мови вірша «The Sun Rising» привертає увагу перш за все своєю розмовною інтонацією, тобто він відповідає розмовному стилю. Словниковий склад формується із слів загальноживаних – нейтральних за своєю семантикою (*windows, schoolboys, go, tell, country*) і емоційно забарвлених (*old fool; unruly sun; saucy, pedantic wretch*). Перша група прикладів ілюструє денотативне значення слів, яке називає поняття [2, с. 106]; друга група вмщує слова, що несуть у собі емоційний, оцінюючий компонент і ілюструють конотативне значення [2, с. 106].

У творі Донна є слова, які вжито у переносному значенні:

She is all states, and all princes I [8, p. 80].

Їхнє пряме значення не співпадає з реаліями, про які йде мова у вірші. Читач розуміє, що автор твору разом із своїм ліричним героєм використанням переносного значення слів підкреслює ту височінь духу, на яку піднесла закоханих любов (підрядковий переклад: «Вона мені держава, я їй – монарх»). У наведеному рядку виникають вторинні смислові відтінки, які безпосередньо не пов'язані з основним значенням слів «states», «princes».

У вірші «The Sun Rising» використано дуже мало прикметників. Як означення, вони характеризують іменник «sun»: old, unruly, saucy, pedantic, – даючи небесному світилу дещо знижену оцінку. Характеристику сонця доповнюють численні дієслова. Зважаючи на те, що сонце у вірші зображено як живу істоту, поет оцінює його за характером дії:

Saucy, pedantic wretch, go chide
Late schoolboys and sour prentices;
Go tell court -huntsmen that the king will ride;
Call country ants to harvest offices... [8, p. 80].

У цілому лексичний склад вірша «The Sun Rising» максимально наближений до сучасної англійської мови. З точки зору сьогодення, привертає увагу іменник prentices, який в англо-російському словнику під редакцією І. Р. Гальперіна помічений як «уст.» та «діал.» [1, с. 247].

Говорячи про лексичний рівень мови вірша, слід звернути увагу на зображувально-виражальні засоби, використані поетом. Твір досить бідний на тропи: у ньому вжито епітети, метафору. Вище ми наводили приклади використання Донном прикметників у вірші «The Sun Rising». Саме вони і є епітетами – словами, «що визначають предмет або явище і підкреслюють будь-які його якості, властивості або ознаки» [5, с. 706]. Вони, безумовно, збагатили вірш у смисловому та емоційному відношенні, оскільки є не просто епітетами, а метафоричними епітетами. Це пов'язано із зображенням астрономічного тіла – Сонця – як живої людини, що вміє рухатися, впливати на інших людей, примушувати їх щось робити, втручатися у чужі справи. Образ сонця у даному творі яскравий, не схожий на інші свої зображення, оскільки, як правило, сонце – супутник закоханих: воно їх зігріває, сяє, як очі коханої, золотить її волосся. У Донна ж воно – їхній супротивник, що скорочує час побачення. Завдяки такому зображенню сонця твір сприймається як вірш-метафора.

Синтаксичний рівень мови вірша представлено інверсією, що «посилує виразність мови» [6, с. 128]:

...and all princes I [8, p. 80] (підмет у кінці речення);
This bed thy centre is [8, p. 80] (замість «This bed is thy centre»).

Вірш дуже експресивний. Ця експресія обумовлена використанням дієслів у формі наказового способу, що виражає прохання або наказ [6, с. 188]. Дж. Донн зовсім не використовує повтор, який теж може підвищувати рівень експресивності.

Звернемося до іншого твору Донна. У циклі його «Священних сонетів» привертає увагу сонет X, у якому поет іронічно радить смерті не гордитися своєю працею, не вважати себе всемогутньою:

Death, be not proud, though some have called thee
Mighty and dreadful, for, thou art not so [8, p. 87].

Сонет цікавий своїм загальним оптимістичним настроєм, вірою поета в безсмертя людської душі.

З мовної точки зору, у сонеті простежуються ті самі явища, що й у попередньому вірші.

Перш за все привертає увагу своєрідна орфографія, властива тогочасній англійській мові:

– використання своєрідної дієслівної парадигми 2 особи однини:

...thou art not so [8, p.87];

...whom thou think'st thou dost overthrow [8, p.87];

And dost with poison [8, p.87];

– використання займенникової парадигми 2 особи однини, що мала в ті часи написання, відмінне від сучасного:

thou – thee – thy:

...thou art not so [8, p.87];

...which but thy pictures be [8, p.87];

Much pleasure, than from thee, much more must flow [8, p.87].

Слід зазначити, що вказані написання, які відповідали орфоепічним та орфографічним нормам, що існували у XVII ст., пізніше стали канонізованими прийомами поетичної мови.

Фонетичний рівень мови сонета X представлено звуковим повтором – алітерацією:

Much pleasure, than from thee, much more must flow [8, p.87];

And dost with poison, war, and sickness dwell [8, p.87];

Крім повтору приголосних, у сонеті 10 зустрічається і повтор голосних звуків – асонанс, але тут слід враховувати, що, на відміну від української чи російської мов, в англійській мові є близькі за вимовою варіанти, наприклад: [e], [e], [ei]. Їх накопичення в одному рядку того чи іншого вірша сприяє певній артикуляційній організації твору. Звернемося до сонету Донна.

Thou art slave to fate, chance, kings, and desperate men [8, p.87];

And better than thy stroke. Why swell'st thou then? [8, p.87].

Повторення акустично близьких голосних звуків у поетичному творі – це своєрідна інструментовка, яка надає висловлюванню емоційного та експресивного забарвлення [7, с. 51].

Лексичний рівень мови X сонету Донна представлено лексикою, що, як і у попередньому творі, максимально наближена до сучасної англійської мови. Монологічна промова ліричного героя, як зазначалося вище, пронизана іронією, коли він звертається до смерті, і, навпаки, звучить піднесено, коли герой говорить про нескінченність життя:

...we wake eternally,

And death shall be no more [8, p.87].

Останнє підкреслюється використанням прикметників, які в словнику І. Р. Гальперіна помічені як «піднесене», «емоційно-посилувальне» [1, т. 1, 2]:

mighty – 1) піднес. «могутній»;

2) емоц.-посил. «величезний»;

dreadful – 1) емоц.-посил. «жахливий»;

2) посил. «неймовірний».

Названі прикметники є епітетами – словами, що визначають об'єкт роздумів поета, характеризують його.

У сонеті X звернення героя до смерті звучить як розмова з живою істотою, тобто спостерігається використання Донном одного із найбільш розповсюджених

художніх тропів – прозопопеї (грец. *prosopopeia* – роблю обличчя), або персонїфікації [4, с. 761].

Синтаксичний рївень мови сонета Х представлено, по-перше, анафорою – повторенням початкового елемента рядка [7, с. 155]:

And dost with poison, war, and sickness dwell,
And poppy, or charms can make us sleep as well
And better than thy stroke [8, p. 87].

Дж. Донн використовує в сонеті риторичне питання:

Why swell'st thou then? [8, p. 87], – на яке він не чекає відповіді, оскільки вона вже є в самому запитанні. Цей стилїстичний засїб допомагає поету привернути увагу до проблеми, підвищити емоційність тону висловлювання; він є засобом вїдтворення роздумів лїричного героя або автора.

Поет досить широко використовує вїдокремлення – структурне та їнтонациїно-смыслове видїлення одного їз членів речення для надання йому певного значення [7, с.151]:

Death, be not proud, though some have called thee
Mighty and dreadful, for, thou art not so [8, p.87];
For, those, whom thou think'st thou dost overthrow [8, p.87].

У поетичному тексті засїб вїдокремлення допомагає витримати необхідний вїршовий ритм.

Таким чином, три рївнї поетичної мови Дж. Донна, висвітленї в данїй статтї, свїдчать про вимогливїсть поета до мови своїх творїв. Автор невеликих за розмїром вїршїв, Дж. Донн досягав їхньої досконалостї не за рахунок численних мовно-стилістичних засобїв, а завдяки глибинї їдейно-тематичного змїсту. Використанї поетом засоби лише пїдкреслили високий ступїнь володїння мовними ресурсами.

Бїбліографїчні посилання

1. Англо-русский словарь: в 2-х т. / под ред. И. Р. Гальперина. – М., 1972.
2. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка / И. В. Арнольд. – Л., 1981. – 295 с.
3. Горбунов А. Н. Джон Донн и английская поэзия 16–17 вв. / А. Н. Горбунов. – М.: Изд-во МГУ, 1993.
4. Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990. – 685 с.
5. Литературная энциклопедия терминов и понятий / гл. ред. и сост. А.Н. Николюкин. – М.: Интелвак, 2001. – 799 с.
6. Розенталь Д. Э. Словарь-справочник лингвистических терминов / Д.Э. Розенталь, М. А. Теленкова – М., 1976. – 543 с.
7. Стилистика английского языка / А.Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Н.И. Лихошерст, З. В. Тимошенко. – К., 1991. – 272 с.
8. An Anthology of English and American Verse. – М., 1972. – 720 p.

Надїйшла до редколегїї 03.11.2015